

Türkiyə artıq böyük qaz istehsalçısına çevrilir

Qardaş ölkə bu gündən Qara dənizdə yeni yataqların istismarına başlayır

Son illərdə hərtərəfli yüksəliş dövrünü yaşayan qardaş Türkiyə Cümhuriyyətinin dünyada yeni güc mərkəzi və söz sahibinə çevrilməsi danılmaz həqiqətdir. Qardaş ölkənin son 20 ildə iqtisadiyyatının real ifadədə 3 dəfə böyüməsi, 900 milyard dollarlıq ümumi daxili məhsula malik olması onu deməyə əsas verir ki, Türkiyə, sözün əsl mənasında, müasir inkişaf mərhələsindədir. Xüsusən də ağır və yüngül sənayesinin inkişafı ilə dünyada yeni rekordlara imza atan 100 yaşlı cümhuriyyət hərbi və maşınqayırma sənayesinin yeni kəşfləri, istehsalı ilə dünyaya meydan oxumaqdadır.

Təkcə son bir neçə ildə "Baykar" şirkətinin "Akıncı" PUA-sı, "Qızıl alma" pilotsuz qırıcı təyyarələri, müşahidə peyki olan "İMECE"nin və tam elektrikli "Togg"un T10X avtomobil modelinin və pilotsuz təyyarələr, hərbi texnikalarla təchiz edilən "TCG Anadolu" gəmisinin istifadəyə verilməsi qardaş ölkənin hərbi gücünün, iqtisadi qüdrətinin əyani təzahürüdür. Aprelin 18-də Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata müsahibəsində qeyd edib ki, Türkiyə ikinci təyyarə gəmisi də inşa edəcək. İspaniya və Böyük Britaniya ilə birgə inşa ediləcək gəmi Türk Silahlı Qüvvələrinə təhvil verilmiş "TCG Anadolu" gəmindən iki dəfə böyük olacaq.

Bütün bunlar Türkiyənin son illərdə uğurlu siyasət yürütməsinin nəticəsində əldə etdiyi möhtəşəm uğurların parlaq ifadəsidir.

1 trilyon dollara bərabər qaz ehtiyatı

Bu bir həqiqətdir ki, Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasət Türkiyəni ən böyük iqtisadi güc sahibinə, heç kimdən asılı olmayan ölkəyə çevirib. Məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, son illər Türkiyə həm də dünyanın enerji mərkəzlərindən birinə çevrilməkdədir. Əgər diqqət etsək görərik ki, Rəcəb Tayyib Ərdoğanın rəhbərliyi ilə ölkəneft-qaz, elektrik enerjisi, ümumiyyətlə, enerji sektorunda çox ciddi nailiyyətlər əldə edir.

Təbii ki, müxtəlif sahələrdə istehsal və istehlakın artması enerjiyə tələbatı da artırır. Bu zamana qədər neft-qaz ölkəsi kimi tanınmayan qardaş ölkə bu sahə üzrə apardığı uğurlu siyasət və görülən işlər nəticəsində artıq qaz istehsalçısına da çevrilir. Qara dənizdəki qaz yataqları onun enerji sahəsində böyük istehsalçıya çevrilməsinə zəmin yaradıb. Türkiyənin bu dənizdə 2020-ci ildən bəri 710 milyon kubmetr təbii qaz ehtiyatının aşkarlanması ölkənin enerji təminatının əsasən daxili ehtiyatlar hesabına ödənilməsinə şərait yaradıb.

Ötən ilin dekabrında Rəcəb Tayyib Ərdoğan Nazirlər Kabinetinin iclasında Qara dənizdə yeni təbii qaz kəşfinin müjdəsini verərkən "Çaycuma-1" quyusunda - dənizin 3023 metr dərinliyində 58 milyard kubmetr təbii qaz ehtiyatı aşkar edildiyini bildirmişdi. Qara dənizdə kəşf edilən qazın beynəlxalq bazarlarda 1 trilyon dollara bərabər olduğu vurğulanmışdı.

Türkiyənin qaza olan tələbatının dördəbirini ödənəcək

Yeni yataqların kəşfləri Türkiyənin qaza olan tələbatının dördəbirini ödəyəcək. Qeyd edək ki, Türkiyə layihə ilə bağlı boru yerləşdirmə işlərini ötürən ilin tamamlayıb və işlər dənizin 2200 metr dərinliyində görülüb. Bu işlərin görülməsi isə müasir texnologiyalarla, uzaqdan idarə olunan robotlarla həyata keçirilir. Türkiyə ötən dövrlərdə Qara dənizdə quyular qazsa da, onlar yalnız xarici şirkətlərlə birgə iş sahəsində mümkün olmuşdur. İndi isə iqtisadi yüksəliş dövrünü yaşayan qardaş ölkə bu işləri artıq öz imkanları hesabına həyata keçirir.

Türkiyənin mavi qaza olan tələbatı öz hesabına ödəməsi yanacaq qiymətinin aşağı düşməsinə də gətirib çıxaracaq və bu, ümumilikdə ölkədəki inflyasiya səviyyəsini aşağı salacaq.

Enerji sahəsində, xüsusən qaz istehsalı ilə bağlı görülmə işləri Türkiyəni böyük qaz istehsalçısı mərkəzinə çevirəcək. Bu işlərin həyata keçirilməsi üçün isə ölkənin kifayət qədər texniki avadanlığı, inkişaf etmiş infrastruktur, böyük təcrübəsi və potensialı var.

Dünyada baş verən hadisələrin enerji sektoruna təsirini, həmçinin təchizat təhlükəsizliyini nəzərə alsaq, Türkiyənin bu sahədə gördüyü işlər həm öz, həm də müqavilə bağladığı bir sıra ölkələrin enerji təminatının etibarlı əllərdə olduğunu göstərir.

Türkiyə Neft Şirkəti bir neçə gün əvvəl təbii qazı quruya çıxaracaq boruların yerləşdirmə işlərinin tamamlandığını da elan edib. Təxminən 10

milyard dollarlıq investisiya qoyuluşu olan layihə nəticəsində Qara dəniz qazı Prezident Ərdoğanın iştirakı ilə aprelin 20-də, yəni bu gün keçiriləcək "Qara dəniz qazının istismara verilməsi mərasimi"ndə quruya çatdırılacaq.

Beləliklə, Türkiyə daxili tələbatını ödəməklə yanaşı, enerji sahəsində asılılığa da son qoyacaq.

Qeyd edək ki, Sakarya yatağından ilkin mərhələdə gündə 10 milyon kubmetr yanacaq çıxarılacağı, 2028-ci ilə qədər isə bu rəqəmin 40 milyon kubmetrə çatacağı proqnozlaşdırılır.

Quruda 8 min, dənizdə isə 2 mindən çox işçinin çalışdığı layihənin birinci mərhələsində hasil edilən qazın cari il mayın birinci yarısında təsərrüfatlara verilməsi də nəzərdə tutulur. Gündəlik qaz hasilatı Faza-1-də 10 milyon kubmetr, Faza-2-də 40 milyon kubmetr, Faza-3-də 60 milyon kubmetr təşkil edəcək.

Faza-1 çərçivəsində planlaşdırılan 10 quyudan 5-i bu gün, qalan 5 quyuy isə sentyabrın sonunda, Faza-2 çərçivəsində planlaşdırılan 26 quyudan 10-u 2025-ci ildə, qalan 16 quyuy isə 2028-ci ildə istismara verilməlidir. "Amasra" yatağının da daxil olduğu Faza-3 isə 2028-ci ilə qədər fəaliyyətə başlayacaq.

Türkiyə qazı digər ölkələrə də nəql olunacaq

Mavi qaza olan tələbatının, demək olar ki, hamısını idxal edən Türkiyə üçün bu layihə çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qaz yataqlarından əldə olunan yanacağın ölkənin daxili tələbatının böyük qismini ödəməklə yanaşı, ixrac olunması da planlaşdırılır.

Xatırladaq ki, Türkiyənin qaz ixracatı ilə bağlı müqavilə bağladığı ilk ölkə Bolqarıstan olub. Son bir ildə müxtəlif ölkələrlə danışıqlar aparılıb. Nəticədə, ötən il bu istiqamətdə ilk addım Bolqarıstanla atılıb və iki ölkə arasında saziş imzalanıb. Razılaşmaya əsasən, 2035-ci ilə qədər Türkiyə

bu ölkəyə illik 1,5 milyard kubmetr qaz ixrac edəcək. Beləliklə, 13 il ərzində Türkiyədən Bolqarıstana 20 milyard kubmetr qaz nəql olunacaq.

Eyni zamanda Şimali Makedoniya, Rumıniya və Moldova ilə də danışıqlar gedir. Ümumilikdə isə Türkiyənin region ölkələrinə təbii qaz tədarükünü 3 dəfəyə qədər artırmaq potensialı olduğu bildirilir.

Bu isə Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın uğurlu siyasəti, Türkiyə iqtisadiyyatını dünyanın ən güclü iqtisadiyyatlarından birinə çevirmək istiqamətində gördüyü işlər, eyni zamanda bütün sahələrdə ölkənin asılılığına son qoymaq üçün söylərinin nəticəsidir. Elə buna görə hazırda Türkiyə dünyada öz sözünü deyən, müstəqil siyasət yürüdən, güclü ordusu, in-

kişaf etmiş sənayesi ilə dünyanın qabaqcıl dövlətlərindən biridir.

Aprelin 18-də mətbuata açıqlamasında Türkiyə Prezidenti istismara verilməklə yanaşı, enerji sahəsində asılılığa da son qoyacaq. "İkinci mərhələ başa çatdıqdan sonra bütün yaşayış evlərinin qaz ehtiyacını ödəyər biləcək səviyyəyə çatacağıq. Hazırda yeni kəşflər üçün işlər sür-

lür. Mərkəzi Qara dənizdə seysmik tədqiqatlar tamamlandı. Şərqi Qara dənizdə isə tədqiqatlar davam edir. Tədqiqatlardan sonra qazma işlərinə başlanılacaq. Qərbi Qara dənizdə aparılan kəşfiyyat bölgənin yüksək potensialını göstərir. Ümid edirik ki, həm öz qazımızı istehsal edəcək, həm də başqa ölkələrə qaz satacağımız günləri də görərik". Əlbəttə ki, görülən işlər Türkiyənin enerji sahəsində də güclü dövlətə və regional mərkəzə çevrilməsinə zəmin yaradacaq.

Türkiyə Avropanın enerji təhlükəsizliyində böyük rol oynayır

TAP və TANAP layihələrinin həyata keçirilməsində önəmli rol oynayan Türkiyə Cümhuriyyəti Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təminatında da böyük rol oynayır.

Hələ 2018-ci ildə Trans-Anadolu qaz (TANAP) kəmərinin istifadəyə verilməsi münasibətilə Türkiyənin Əskişəhər şəhərində keçirilmiş mərasimdə bu layihənin Türkiyə ilə Azərbaycanın növbəti zəfəri olduğunu qeyd edən Prezident İlham Əliyev bildirmişdi ki, iki qardaş ölkənin birgə enerji layihələri bölgəyə sabitlik gətirir: "Bu layihələrdə iştirak edən bütün ölkələr, bütün şirkətlər fayda görür, xalqlar fayda görür. TANAP kimi nəhəng layihənin həyata keçirilməsi Türkiyə-Azərbaycan liderlərinin birgə güclü siyasi iradəsi nəticəsində mümkün olmuşdur".

TANAP üzrə anlaşma 2012-ci ildə İstanbul şəhərində imzalanıb. Həm texniki, həm də maliyyə baxımından mürəkkəb layihə olan TANAP müvəffəqiyyətlə yekunlaşaraq bir çox ölkələr üçün imkanlar yaradıb. "Cənub qaz dəhlizi"nin ayrılması nəticəsində Xəzər qazının ilk dəfə olaraq Avropaya nəqlində əvəzsiz rola malik TANAP enerji təhlükəsizliyi məsələlərinin həlli üçün mühüm infrastruktur layihəsi hesab olunur.

Qeyd edək ki, TANAP layihəsi Xəzər sahillərindən başlayıb Adriatik dənizi sahilinə və İtaliyayaqəd 3500 kilometr məsafədə uzanaraq, təbii qazın Türkiyəyə və Avropaya nəqlini nəzərdə tutur. 1850 kilometrlik hissəsi Türkiyədən keçən TANAP Türkiyə, Yaxın Şərqi və Avropanın ən uzun təbii qaz boru kəməridir. TANAP Türkiyənin 20 vilayətindən, 67 rayonundan və Çanaqqala bölgəsindən keçən marşruta sahibdir. Bu layihənin ilkin ötürücülük qabiliyyəti ildə 16 milyard kubmetrdir. Bunun 6 milyard kubmetri Türkiyəyə, 10 milyard kubmetri isə Avropaya nəql olunur.

Ən iddialı enerji istehsalı layihəsi

Bəli, uzaqgörənliklə, uğurlu siyasətlə daha böyük hədəflərə çatan Rəcəb Tayyib Ərdoğan mümkünsüz kimi görünən, amma perspektivdə böyük vədlər verən layihələrə imza atmaqla, enerji sahəsinə sərmayələr yatırmaqla, artıq Türkiyəni güclü dövlətə çevirib.

Azərbaycanla Türkiyənin birgə layihəsi isə təbii ki, TANAP-la yekunlaşmır. İlham Əliyev və Rəcəb Tayyib Ərdoğanın da iştirakı ilə müxtəlif illərdə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərlərinin, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu və TAP layihəsinin açılış mərasimləri baş tutub.

Əsrin layihələri kimi tanınan TAP və TANAP Türkiyənin Avropanın enerji təhlükəsizliyindəki rolunu artırır. Eyni zamanda belə böyük layihələrdə iştirak Qara dəniz qazının istehsalı ilə bağlı enerji layihəsinə də təkan verir. Hazırda bu layihə Türkiyənin ən iddialı enerji istehsalı layihəsi kimi qəbul edilir və Türkiyə xalqının rifahının daha da yaxşılaşdırılmasına xidmət edəcək.

"Cənub qaz dəhlizi"nin əsas hissəsi olan TANAP Yunanıstanda Trans-Adriatik boru xətinə (TAP) birləşir. Onu da qeyd edək ki, TANAP-ın səhmlərinin 7 faizi "SOCAR Turkey Enerji A.Ş."yə, 30 faizi BOTAŞ-a, 12 faizi bp şirkətinə, qalan 51 faizi isə "Cənub qaz dəhlizi" QSC-yə məxsusdur.

Layihənin açılış mərasimində iştirak edən Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan qeyd edib: "...TANAP ilk dəfə gündəmə gələndə bəzi dairələr - İlham qardaşım bunu çox yaxşı bilir - buna xülya dedilər, həyata keçirilməsi mümkün deyil dedilər. Amma biz səbir etdik, dözümlü göstərdik. Doğru bildiyimiz yolla qətiyyətlə irəlilədik və israr etdik. Nəticədə isə bu gün bərabər yaşadığımız qürur tablona şahid oluruz. İndi qarşımızda daha böyük hədəflər, yeni layihələr var. İndi qarşımızda buradan aldığımız ilhamla yeni uğur hekayələri yazmaq var".

Qaz hasilatı Türkiyənin enerji təhlükəsizliyinin formalaşmasına xidmət edəcək

Milli Məclisin deputatı, İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin üzvü Vüqar Bayramov qəzetimizə açıqlamasında bildirdi ki, Türkiyə mavi qazın nəqlində regional həba çevrilmək niyyətindədir. Onun sözlərinə görə, qardaş ölkə bir tərəfdən təbii qazın alınması, eyni zamanda ixracatını reallaşdırmağı hədəfləyir.

Deputat qeyd edib ki, qazın ixrac edilməsi ilə bağlı şəbəkənin formalaşması istiqamətində işlər gedir: "Gələcək həftə qardaş ölkə Mərkəzi və Şərqi Avropanın dörd ölkəsi ilə Azərbaycan mavi qazının nəqli ilə bağlı anlaşma imzalayacaq. Bu baxımdan Türkiyədə qaz hasilatının həyata keçirilməsi prosesini daha da sürətləndirəcək. Eyni zamanda bu, Türkiyə üçün dövlət gəlirlərinin artırılması baxımından kifayət qədər vacib mənbədir".

Türkiyənin uzun müddət qaz idxal etdiyini vurğulayan Vüqar Bayramov əlavə edib ki, bu, Türkiyəni idxalçı ölkədən ixracatçı ölkəyə çevirəcək. Bu da təbii ki, ölkənin geosiyasi və geoqiyasadi mövqeyinin gücləndirilməsi baxımından çox vacibdir. Ona görə də Türkiyədə mavi qaz hasilatı bütövlükdə bu ölkənin regional mövqeyi baxımından yeni bir səhifədir. "Bu, qardaş ölkənin dövlət gəlirlərinin artmasına xidmət etməklə yanaşı, enerji təhlükəsizliyinin formalaşmasına və regional mövqeyinin daha da güclənməsinə xidmət edəcək", - deyərək qeyd edib.

Əsmər QARDAŞXANOVA,
"Azərbaycan"